

**Психолого-андрагогічна діагностика слухачів
як інструмент для визначення мети і завдань навчання**

(Джерело: Протасова Н.Г. Навчально-методичні матеріали до модуля
«Особливості навчання дорослих» програми підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників Національної академії державного управління при
Президентіві України. – К.: Дидактичний центр НАДУ, 2006.).

Ключові положення:

- Метою аналізу потреб є необхідність розробити такий тренінг, який би відповідав потребам учасників.
- Визначення конкретних цілей та точних практичних навчальних цілей є визначальним кроком у цьому процесі.
- Людина є головним суб'єктом, початком і кінцевою метою процесу навчання. Тому навчальний процес значною мірою залежить від особистості слухача (його фізіологічних, психологічних, соціальних і професійних особливостей).
- Діагностика навчальних потреб, визначення особливостей слухача, усвідомлення їх викладачем і самим слухачем мають вирішальне значення у процесі організації та здійснення навчального процесу.
- Етап психолого-андрагогічної діагностики реалізується у спільній діяльності викладача і слухача, які у результаті одержують певне уявлення про основні індивідуальні особливості слухача, відповідно до яких будуватиметься процес навчання.

Особливості психолого-андрагогічної діагностики слухачів:

- Це є тривалий і відносно самостійний етап процесу навчання.
- Здійснюється спільно викладачем і слухачем.
- На відміну від навчання учнів або студентів (де діагностика здійснюється у процесі навчання), діагностика має передувати процесу навчання дорослих.

Завдання психолого-андрагогічної діагностики слухачів:

- Визначення індивідуальних особливостей слухачів, які впливають на організацію та здійснення навчального процесу.
- З'ясування та подолання стресових ситуацій, переживань, пов'язаних з навчанням й гальмуючих його.
- Формування стійкої та тривалої мотивації слухача до навчання, його готовності навчатися до досягнення встановленої мети навчання.

Основні етапи психолого-андрагогічної діагностики слухачів:

1. Визначення навчальних потреб слухача.
2. Виявлення обсягів і характеру життєвого (у т.ч. професійного) досвіду слухача.
3. Визначення фізіологічних і психологічних особливостей слухача, що впливають на ефективність навчання.
4. Виявлення когнітивного та навчального стилів слухача.

Етапи визначення навчальних потреб слухачів:

1. Визначення конкретної проблеми, яку слухач передбачає розв'язати за допомогою навчання.
2. З'ясування галузей (освіти, науки, діяльності), до сфери яких належить визначена проблема.
3. Побудова професійного профіля компетентності (система знань, умінь (навичок), якостей та ціннісних орієнтирів, що необхідні слухачеві для виконання певної соціальної або професійної ролі).
4. Оцінка наявного рівня компетентності слухача.
5. Порівняння наявного рівня компетентності з необхідним.
6. Визначення навчальних потреб як різниці між наявним та необхідним рівнем компетенції.

Виявлення обсягів і характеру життєвого (у т.ч. професійного) досвіду слухача

- Життєвий досвід слухача включає побутовий (сімейний, повсякденний), професійний (досвід трудової діяльності), соціальний (спілкування у певному соціальному середовищі) досвід.
- Цілі визначення життєвого досвіду слухача:
  - Визначення умов життєдіяльності слухача, в яких буде здійснюватися навчання, і які впливатимуть на характер організації та ефективність цього процесу.
  - Визначення можливостей використання життєвого досвіду слухача у процесі його самого та його колег по навчанню.
- Цілі визначення професійного досвіду слухача:
  - Виявлення професійного досвіду, що може у подальшому бути корисним як база для подальшого навчання даного слухача; джерело для навчання колег слухача по навчальною; об'єкт систематизації й теоретичного обґрунтування для наближення навчання до реалій практики.
  - Визначення рівня професійної компетентності слухача та наявної в нього попередньої підготовки.
  - Визначення сфери професійного спілкування слухача.

Виявлення фізіологічних і психологічних особливостей слухача передбачає:

- Виявлення фізіологічних особливостей слухача (фізичні вади, вади зору, слуху, руху, порушення мовлення та ін.)
- Виявлення психологічних особливостей (тип темпераменту (сангвінік, флегматик, холерик, меланхолік), комунікативних та лідерських якостей, інших індивідуальних психологічних особливостей, що можуть впливати на навчання даного слухача).

Виявлення когнітивного та навчального стилів слухача.

- Індивідуальні особливості сприйняття та опрацювання (оволодіння) інформацією складають навчальний стиль слухача, що являє собою індивідуальні особливості пізнавальної діяльності людини.
- Особливості пізнавальної діяльності пов'язані з психологічним типом особистості.
- Екстраверти:
  - Сприйняття й осмислення оточуючого світу ініціативно, у процесі активної взаємодії з оточуючою дійсністю, імпульсивно, за участю почуттів.
  - Процес пізнання здійснюється через конкретні дії, образи: від конкретного до абстрактного, від часткового до загального.
  - Увага спрямовується на людей, предмети зовнішнього світу.
  - Джерелом енергії для екстравертів є інші люди та предмети. Вони надають перевагу взаємодії з іншими людьми, націлені на дію.
  - Вони обмірковують на бігу. Їх гасло: для чого відкладати на завтра те, що можна зробити сьогодні?! Екстраверт прагне висловити все, що йому приходить до голови.
  - Навчаються, навчаючи інших. Вони не впевнені, що зрозуміли матеріал доки не пояснять його собі та іншим. Таким слухачам подобається працювати в групах. Найбільш підходять такі методи навчання в таких групах як спільне і проблемне навчання.
  - У процесі навчання для екстравертів потрібні джерела з великою кількістю наочних матеріалів.
  - Навчання має бути організовано на основі активної позиції слухача у сприйнятті та опрацюванні інформації.
- Інтроверти:
  - Сприйняття й осмислення оточуючого світу пасивно, рефлексивно, тобто приділяючи основну увагу своїм внутрішнім почуттям, думкам.
  - Процес пізнання здійснюється від абстрактного до конкретного, від загального до часткового, від слова до образу через поглиблений аналіз.

- Увага спрямовується на ідеї та поняття внутрішнього світу.
  - Беруть енергію у своєму внутрішньому світі ідей, концепцій, абстракцій.
  - Можуть бути достатньо комунікабельними, але потребують спокою для поповнення своєї енергії.
  - Прагнуть зрозуміти оточуючий світ, вони сконцентровані, схильні до рефлексії. Їх гасло: все приходить у свій час до того, хто вміє чекати! Вони обмірковують будь яку ситуацію, будь яке рішення.
  - Надають перевагу систематизованому навчанню, коли інформація, яку вони одержують, інтегрована у ціле та взаємопов'язана. З їх точки зору, справжнє знання – це взаємопов'язані частини навчального матеріалу, що дозволяють досягти його глобального бачення. Викладачам необхідно навчати таких слухачів компонувати матеріал та встановлювати взаємозв'язки між частинами цілого.
  - Навчання має бути організовано з використанням друкованих матеріалів, текстів, самостійних робіт, індивідуальних творчих завдань.
  - Для інтровертів більш підходять такі форми занять, які дають можливість і час для усвідомлення, обміркування, рефлексії.
- Враховуючи індивідуальний когнітивний стиль слухача можна вірно визначити особливості організації процесу навчання, тобто навчальний стиль.

Технічні дії слухача і викладача на етапі психолого-андрагогічної діагностики:

- Викладач проводить діагностичні тести, анкети, співбесіди, здійснює спостереження. Ці дії обов'язково слід виконувати у комплексі.
- Слухач виконує діагностичні завдання й поступово оволодіває технологією самостійної навчальної діяльності, зокрема самодіагностикою освітніх потреб, когнітивного та навчального стилів.

Ролі та функції викладача і слухача на етапі діагностики

- Викладач:
  - Експерт у галузі психолого-андрагогічної діагностики.
  - Організатор спільної з слухачами діяльності з діагностики.
  - Наставник і консультант слухачів, який підтримує та підкріплює прагнення слухачів до навчання та створює умови для формування стійкої мотивації слухачів до навчання.
- Слухач:
  - Учасник спільної з викладачем навчальної діяльності по діагностуванню.
  - Здійснює самодіагностику по визначенню своїх освітніх потреб, когнітивного та навчального стилів.